

ÇOCUK İSTİSMARI KONUSUNDA TÜRKİYE’DE YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ

Utku BEYAZIT¹

Özet

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de yapılmış, çocuk istismarı konusunu ele alan, lisansüstü tezlerin incelenmesidir. Betimsel nitelikte olan bu çalışmada, genel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmaya, 63 lisansüstü tez dahil edilmiş ve araştırmaya dahil edilen tezler, doküman analizi tekniği kullanılarak incelenmiştir. Yapılan araştırma sonucunda ulaşılabilmemiş ilk lisansüstü tezin 1998, son çalışmanın ise 2013 yılına ait olduğu görülmüştür. Tezlerin türlerine göre dağılımlarına bakıldığında 44’ünün yüksek lisans tezi, 6’sının doktora ve 13’ünün tıpta uzmanlık tezi olduğu tespit edilmiştir. Tezlerin yapıldıkları yıllara göre dağılımları incelendiğinde 2002, 2004 ve 2011 yıllarında sadece 1’er lisansüstü tezi yapıldığı, en fazla tez yapılan yılın 15 teze 2010 yılı olduğu belirlenmiştir. İncelenen tezlerin 52’sinin tarama, 6’sının derleme, 3’ünün deneysel, 2’sinin ise hem tarama hem de deneysel yöntemle yapıldığı görülmüştür. İncelenen tezlerdeki toplam katılımcı sayısı 21875 olarak belirlenmiştir. Bu katılımcıların 12562’si çocuk ve ergen, 9313’ü ise yetişkinlerdir. Araştırmada sonuç olarak, çocuk istismarını konu alan tezlerin son yıllarda artış göstermekle birlikte, sayıca yetersiz olduğu; konuya ilişkin akademik çalışmaların sayısının artmasının önemi üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Çocuk, istismar, çocuk istismarı

AN OVERVIEW OF THE POSTGRADUATE THESIS ABOUT CHILD ABUSE IN TURKEY

Abstract

The aim of this study is to make an overview of postgraduate theses made in Turkey about child abuse. In this descriptive study, survey method was used. The population of the study was comprised of 93 postgraduate theses. The theses included in the study was evaluated by using document analysis technique. As a result, the earliest study was found to be made in 1998 and the latest one in 2013. When the type of the theses was examined, 44% of them were found to be masters thesis, 6% of them were dissertation and 13 of them were found to be theses in medicine specialisation. When the years that these theses were made are examined it was found out that in 2002, 2004 and 2011 only one theses was made in each year and in 2010,15 theses were made. 52 of the theses was found to be

¹Utku BEYAZIT, Ankara Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Doktora Programı Öğrencisi

survey studies, 6 of them were review,, 3 of them were experimental and 2 of them were both survey and experimental studies. The total number of participants in the evalutaed theses was found to be 21875. 12562 of them were children and adolescents and 9313 of them were adults. As a result, it is argued that the number of the theses about child abuse in Turkey seems to be low in number, despite of the increase in recent years and it is important to conduct more and academic studies as with the subject.

Key Words: Child, abuse, child abuse

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü çocuk istismarını, “çocuğun sağlığını, fiziksel ve sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen bir yetişkin, toplum veya ülke tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan davranışlar” şeklinde tanımlamaktadır (Dünya Sağlık Örgütü, 2014). Bir davranışın çocuk istismarı olarak sınıflandırılabilmesi için, çocuğun fiziksel, psiko-sosyal gelişimini engelleyen, gerçekleştikleri toplumun kültür değerleri dışında kalan ve uzmanlar tarafından da istismar olarak kabul edilen bir davranış olması gerektiği ifade edilmektedir (Dokgöz, 2009). Çocuk istismarı; fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ihmal olarak dört temel grupta incelenmektedir (Polat, 2007).

Çocuğa sağlığını, gelişimini ya da onurunu zedeleyecek şekilde güç kullanılması olarak tanımlanan (Göker ve ark., 2010) fiziksel istismarın, özelliği ve belirtileri gereği tanımlanması, ortaya çıkarılması en kolay olan çocuk istismarı türü olduğu belirtilmektedir (Gündüz ve Gökçakan, 2004). Genellikle disiplin ve cezalandırma amacıyla uygulanan dayanın Türkiye’de de yaygın olduğu (İşmen, 2004; Göker ve ark., 2010) ve en sık olarak gerçekleşen fiziksel istismar şeklinin ise tokat atarak cezalandırma olduğu bildirilmektedir (Ayan, 2011; Koç ve ark., 2012). Çocuğun duygusal ve ruhsal işlevlerine zarar verici nitelikte süreğen davranış ve etkileşim örüntüleri şeklinde tanımlanan duygusal istismar (Uslu, 2007) aşağılama, alay etme, çocuğu reddetme, tehdit etme, tek başına bırakma, yıldırma, kendi çıkarına kullanma, vaktinden önce yetişkin rolü verme gibi gibi davranışları kapsamaktadır (Polat, 2007; Şahin, 2009). Cinsel istismar, çocuktan en az altı yaş büyük bir bireyin, kendi cinsel tatmini için, çocuğa yönelik her türlü cinsel eylemi olarak tanımlanmakta (Oral ve ark., 2001) diğer istismar türlerinden farklı olarak, çoğunlukla uzun sürelidir ve yıllar boyunca

farkedilmeden devam edebilmektedir (Kempe, 1980; Oral ve ark., 2001). Çocuk ihmali ise çocuğa bakım veren kişilerin onun bedensel, duygusal, zihinsel gereksinimlerini yeterince karşılamaması sonucu, çocuğun gelişiminin olumsuz yönde etkilenmesi durumu olarak tanımlanmaktadır (Beyazova, 2014). İhmal olgusunun çocuk istismarının sık görülen bir türü olmasına rağmen, tespit edilmesindeki güçlük nedeniyle, istismara göre daha az tanı konduğu ve bu nedenle gizli kaldığı ve yargıya daha az yansıdığı belirtilmektedir (Pakiş ve ark., 2008; Bilgin, 2013).

Tüm dünyada kadınların %20'sinin, erkeklerin ise %5-10' unun çocukluklarında cinsel istismara, tüm çocukların ise %25-50'sinin fiziksel istismara maruz kaldıkları belirtilmektedir (Dünya Sağlık Örgütü, 2014). UNICEF'e göre, her yıl dünya çapında beş yüz milyon ile bir buçuk milyar arasında çocuk şiddete maruz kalmakta, iki yüz yetmiş beş milyon çocuk da ev içi şiddete tanık olmaktadır (UNICEF, 2014). UNICEF ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 2008 yılında gerçekleştirdiği ve 2010 yılında yayınlanan Türkiye' de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması'na göre ise Türkiye'de yaşayan yedi-on sekiz yaşları arasındaki çocukların aile içinde %45'inin fiziksel istismara, %51'nin duygusal istismara ve %25'inin ihmale maruz kaldığı tespit edilmiştir.

Çocuk istismarı ile ilgili risk faktörleri incelendiğinde, alan yazında konuya ilişkin çeşitli ortak bulguların ortaya konduğu görülmektedir. Özellikle çocuğun cinsiyeti (Altuntaş, 2013; İmren ve ark., 2013; Soylu ve ark., 2013; Douglas, 2014); çocuğun engelli olması (Svensson ve ark., 2011; İmren ve ark., 2013; Soylu ve ark., 2013; Kantracı ve ark., 2013); düşük sosyo-ekonomik düzey (Öncü ve ark., 2012; Altıparmak ve ark.,2013); anne babanın çocukluk döneminde istismara maruz kalmış olmaları (Bilge, 2005; Ayaz ve ark., 2013; Dallar Bilge ve ark., 2013) ve anne babanın çeşitli ruhsal sorunlarının olması (İşmen, 2004; Stewart ve ark., 2006; Tüzer ve Akdağ, 2010) ilgili alanyazında en sık rastlanan bulgulardır.

Fiziksel ve psikolojik istismara maruz kalmanın çocuğun gelişimini bozacağı ve uzun dönemde gelişimsel bozukluklar, bilişsel işlevlerin bozulması, okul başarısızlığı, sosyal ilişkilerde bozukluk, depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu, alkol ve madde kullanımı gibi psikolojik ve davranışsal sorunlara; akciğer ve kalp hastalıkları,

açıklanamayan göğüs ağrıları, obezite gibi sağlık sorunlarına yol açabileceği belirtilmektedir (Polat, 2007; Eslick, 2011; Norman ve ark., 2012; Şahin, 2014). Uykusuzluk, kabus görme, kusma, mide bulantısı, iştahsızlık, kronik ağrı, baş ağrısı, tıbbi olarak teşhis edilemeyen kronik hastalık duygusu veya benzeri somatoform semptomlar, histerik nöbetler, erken gebelikler, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve yetişkinlik döneminde cinsel işlev sorunları cinsel istismarın yol açabileceği sonuçlar arasında sayılmaktadır (Demirci ve ark., 2009; Kaleağası ve ark., 2009; Polat, 2007). İhmal sonucunda bedensel bulguların başında büyüme-gelişme geriliklerinin geldiği ve bu çocukların büyük kısmında organik bir nedeni olmayan büyüme geriliğinin ortaya çıktığı belirtilmektedir (Lewin ve Herron, 2007; Tyler ve ark., 2006; Beyazova, 2014).

Türkiye’de çocuk istismarının boyutlarının son yıllarda anlaşılmaya başlanmasıyla birlikte tedavi edici hizmetlerin yanı sıra, koruyucu ve önleyici hizmetlere de önem vermeye başlandığı aktarılmaktadır (Şahin, 2009). Çocuk istismarının önlenmesi konusunda esas amacın, istismarın başlamadan durdurulması olduğuna vurgu yapılmaktadır (Pala ve ark., 2011). İstismara uğrayanların etkin tedavisinin, bu çocukların erişkin dönemlerinde istismar uygulama risklerini azaltacağı ifade edilmektedir (Güner ve ark., 2010). Öfke kontrolü olan anne ve babaların stres, depresyon, zaman yönetimi, kriz yönetimi konularında psiko-sosyal açıdan desteklenmesi gerektiği (Sarı, 2010); çocuğun güvenliği sağlanırken de, şiddet gösteren ebeveynlerden uzak tutulması ve korunması gerektiği belirtilmektedir (Özdemir, 2009; Nasıroğlu, 2014).

Yoksulluk, işsizlik gibi sorunların çözümlenmesi ve şiddete yol açan yaşam koşullarının önlenmesi, yoksul ailelerin meslek kazandırmaya yönelik programlara yönlendirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin önlenmesinin ve nüfus planlamasının teşvik edilmesinin sorunun önlenmesi yolunda önemli çabalar olacağına altı çizilmektedir (Bilge, 2009; Öncü ve ark., 2012). Örgün eğitimde çocukların, istismara maruz kalma olasılığına karşı, bilgi ve beceri açısından güçlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir (Çeçen, 2007).

Sonuç olarak çocuk istismarı, tıbbi, hukuki, sosyal yönleri olan önemli bir halk sağlığı sorunudur (Göker ve ark., 2009). Çocuk istismarı ile ilgili çalışmalar son yıllarda artış göstermekle birlikte, Türkiye’de konuya yeteri kadar önem verilmemiş; konuyla ilgili

bilimsel ve akademik çalışmalar yetersiz kalmıştır. Bu noktadan hareketle bu araştırmada, Türkiye’de yapılmış, çocuk istismarı konusunu ele alan, lisansüstü tezlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Türkiye’de yapılmış, çocuk istismarı konusunu ele alan, lisansüstü tezlerin incelenmesinin amaçlandığı bu çalışma betimsel nitelikte bir çalışmadır. Araştırma konusuna ait değişkenler, ayrı ayrı betimlenmeye çalışıldığı için genel tarama modellerinden, tekil arama modeli kullanılmıştır (Karasar, 1994).

Araştırmanın amacına uygun olarak, çocuk istismarı konusunda Türkiye’de yapılmış bütün lisansüstü tezlerin incelenmesi hedeflenmiştir. Araştırmanın evrenini YÖK Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından onaylanan ve arşıvlenen çocuk istismarı konulu 93 lisansüstü tez oluşturmaktadır. Ancak, bazı çalışmaların yayınlanmasının kısıtlı olması ve bazı çalışmaların da tam metninin araştırmada yararlanılan veri tabanlarında bulunmaması nedeniyle, araştırmaya, ulaşılabilmış 63 lisansüstü tez dahil edilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

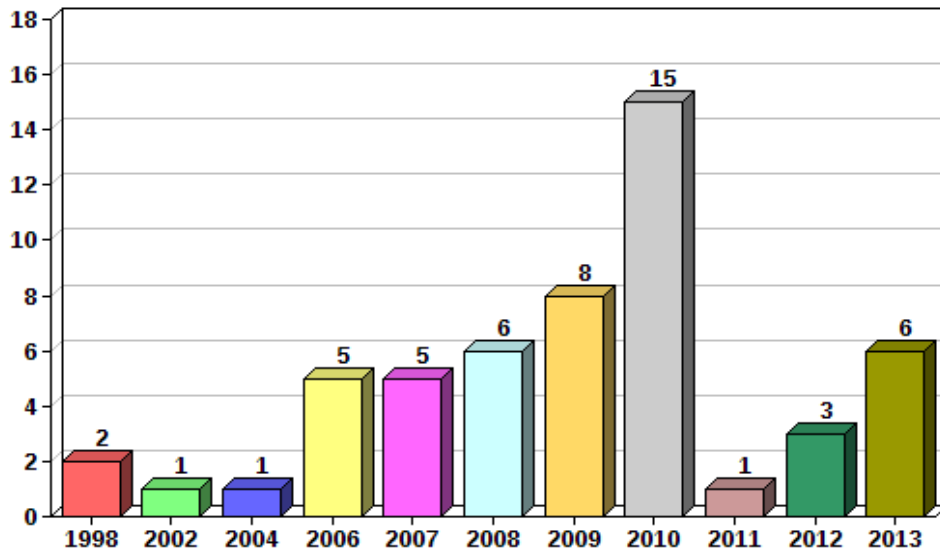
Araştırmada veri toplama yöntemi olarak, kaynakları bulma, inceleme, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsayan doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır (Ekiz, 2003). Doküman incelemesinde, ilk olarak anahtar sözcükler belirlenmiş ve veri tabanlarında bu sözcüklerin taranmasıyla veri toplanması sürecine başlanmıştır. Ardından, araştırma kriterlerine uygun ve ulaşılabilmış lisansüstü tezler pdf formatında bilgisayar ortamına aktararak çözümlenmiştir. Son aşamada ise elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Araştırma bulgularının belirlenen temalara göre dağılımında frekans ve yüzde gibi betimsel istatistikler kullanılmıştır (Özadamar, 2003).

BULGULAR

Bu araştırma, çocuk istismarı konusunda Türkiye’de yapılan lisansüstü tezlerinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmaya yüksek lisans, doktora ve tıpta uzmanlık tezi olmak üzere 63 çalışma dahil edilmiştir.

Araştırmaya dahil edilen lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımları Şekil 1 ‘de verilmiştir.

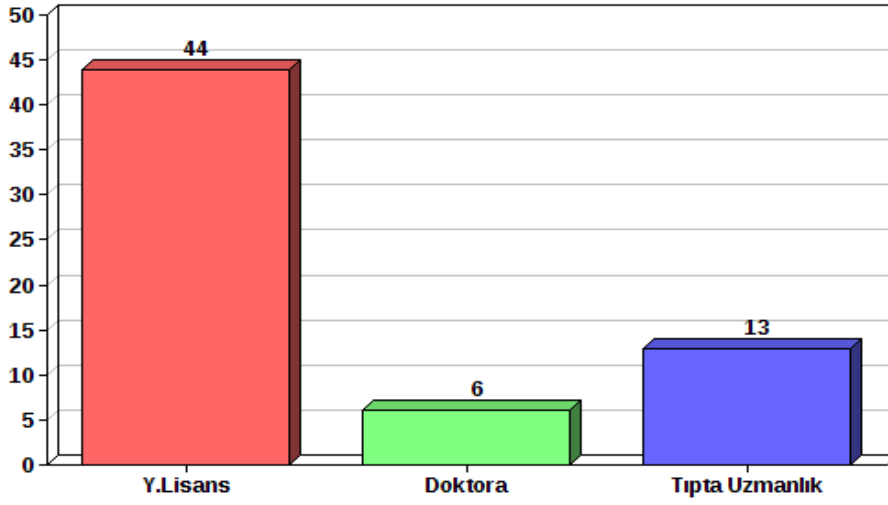
Şekil 1. Araştırmaya Dahil Edilen Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Şekil 1 incelendiğine Türkiye’de çocuk istismarı konusunda yapılan lisansüstü tezlerin 1998 ve 2013 yılları arasına ait olduğu görülmektedir. 1999, 2000, 2001, 2003 ve 2005 yıllarında araştırma kapsamına giren herhangi bir lisansüstü tez bulunmamaktadır. 2010 yılında çocuk istismarını konu alan 15 lisansüstü tezin yapıldığı; 2002, 2004 ve 2011 yıllarında ise sadece birer lisansüstü tezin yapıldığı görülmektedir. Konuya ilişkin lisansüstü tezlerin sayısının 2006 yılından itibaren artış göstermesi dikkat çekmektedir.

Araştırmaya dahil edilen lisansüstü tezlerin türlerine göre dağılımları Şekil 2 ‘de verilmiştir.

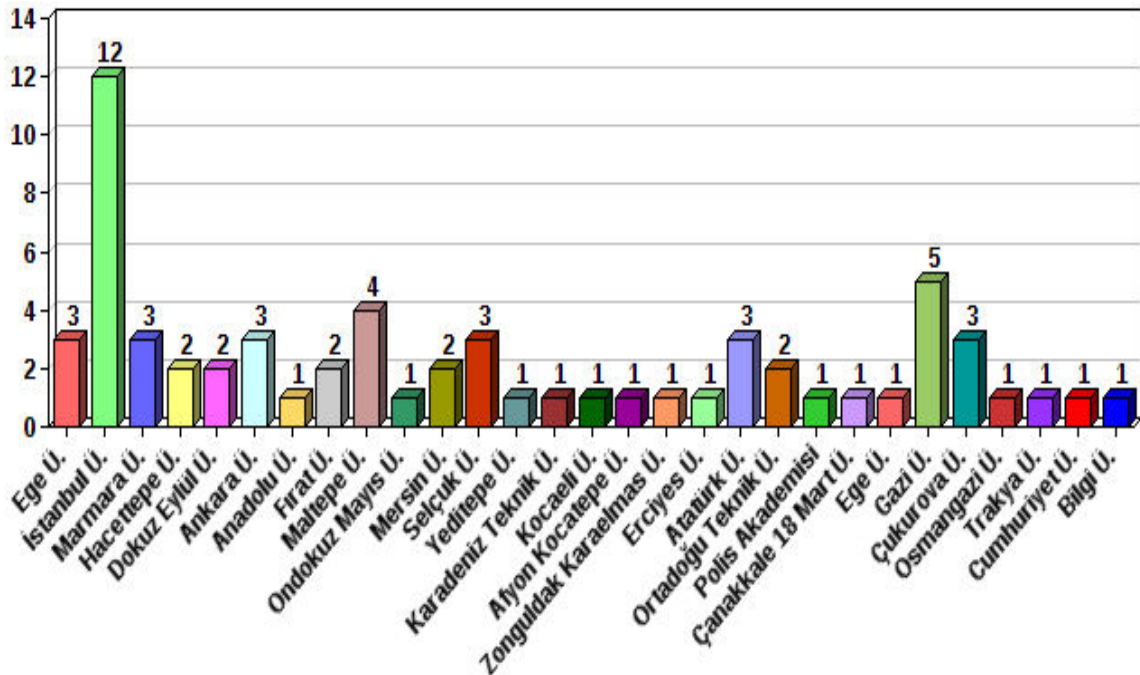
Şekil 2. Araştırmaya Dahil Edilen Lisansüstü Tezlerin Türlerine Göre Dağılımı

Şekil 2 incelendiğinde araştırmaya dahil edilen lisansüstü tezlerin 44' ünün (%69.84) yüksek lisans, 6' sının (%9.52) doktora, 13' ünün (%20.63) tıpta uzmanlık tezi olduğu görülmektedir. Elde edilen bu sonuca göre, çocuk istismarını konu alan yüksek lisans tezlerinin sayısı, doktora ve tıpta uzmanlık tezlerine göre çok daha fazladır. Konuya ilişkin doktora tezlerinin sayısının az olması dikkat çekmektedir.

Araştırmaya dahil edilen lisansüstü tezlerin yapıldıkları üniversitelere göre dağılımı Şekil 3' te verilmiştir.

Şekil 3. Araştırmaya Dahil Edilen Lisansüstü Tezlerin Yapıldıkları Üniversitelere Göre Dağılımı

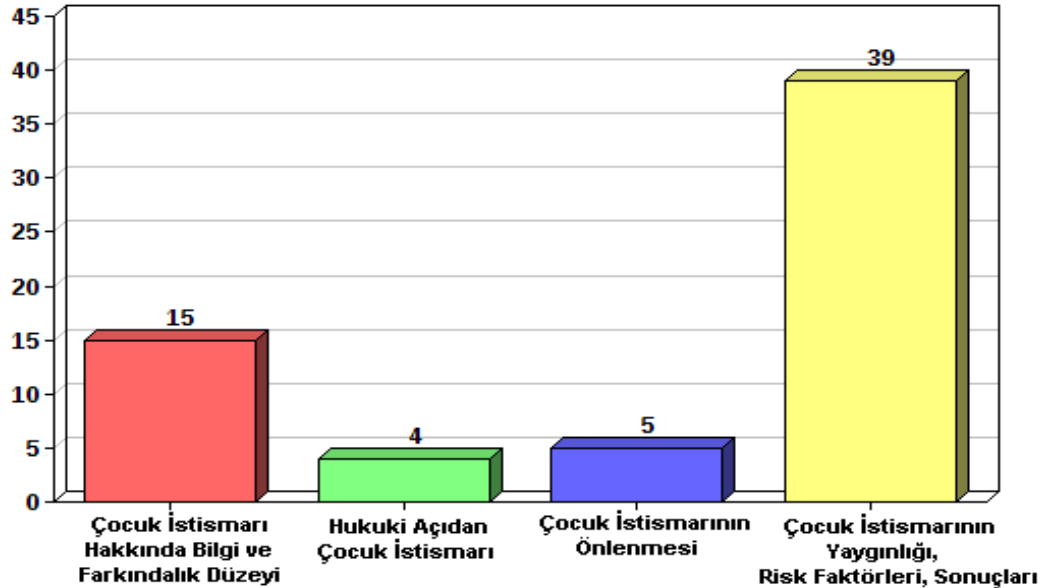

Üniversitesi'nde yapılan çocuk istismarı konulu lisansüstü tezlerin, diğer üniversitelere göre sayıca çok daha fazla olduğu görülmektedir.

Şekil 3 incelendiğinde, araştırmaya dahil edilen lisansüstü tezlerin 29 farklı üniversitede yapıldığı görülmektedir. Bu üniversiteler arasında, konuya ilişkin en fazla lisansüstü tezin İstanbul Üniversitesi'nde yapıldığı; bu üniversitede çocuk istismarı konulu yüksek lisans tezlerin sayısının 12 (%19.05) olduğu görülmektedir. Anadolu, Samsun Ondokuz Mayıs, Yeditepe, Karadeniz Teknik, Kocaeli, Afyon Kocatepe, Zonguldak Karaelmas, Erciyes, Atatürk, Çanakkale 18 Mart, Ege, Osmangazi, Trakya, Cumhuriyet ve Bilgi Üniversite'sinde ve Polis Akademisi'nde ise çocuk istismarı konulu 1'er (%23.81) lisansüstü yapıldığı tespit edilmiştir. Elde edilen sonuca göre, İstanbul Üniversitesi'nde yapılan çocuk istismarı konulu lisansüstü tezlerin, diğer üniversitelere göre sayıca çok daha fazla olduğu görülmektedir.

Araştırmaya dahil edilen lisansüstü tezlerin konularına göre dağılımı Şekil 4' te verilmiştir.

Şekil 4. Araştırmaya Dahil Edilen Lisansüstü Tezlerin Konularına Göre Dağılımı

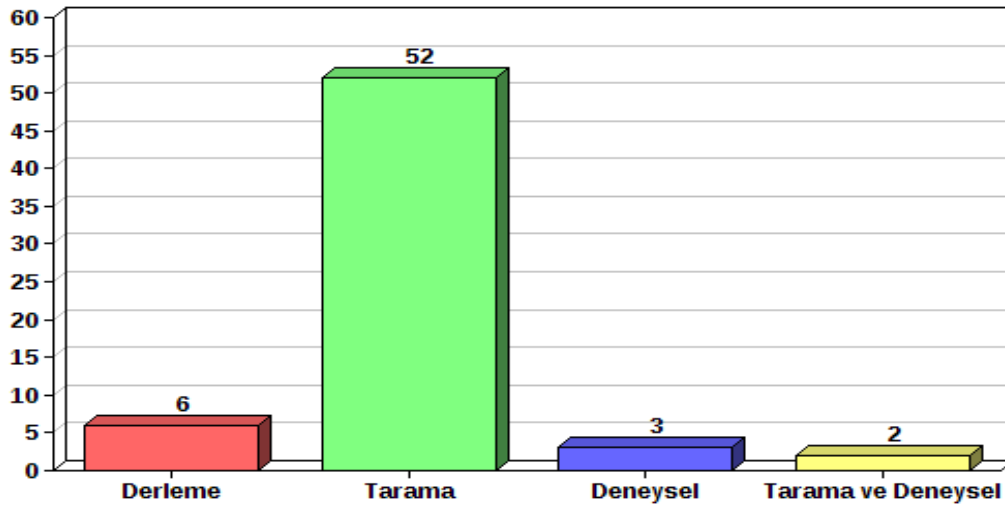

Şekil 4 incelendiğinde, araştırmaya dahil edilen lisansüstü tezlerin, çocuk istismarına ilişkin başlıca dört konu etrafında toplandıkları görülmektedir. İncelenen tezlerin 39'unun (%61.91) çocuk istismarının yaygınlığı, risk faktörleri ve sonuçları, 15'inin

(%23.81) ise çocuk istismarı hakkında bilgi ve farkındalık düzeyi, 5' inin (%7.94) çocuk istismarının önlenmesi, 4' ünün (%6.35) ise hukuki açıdan çocuk istismarı konularını ele aldıkları belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuca göre, çocuk istismarını ele alan lisansüstü tezlerin çoğunlukla çocuk istismarının yaygınlığı, risk faktörleri ve sonuçları konularını inceledikleri görülmektedir.

Araştırmaya dahil edilen lisansüstü tezlerin çalışma desenlerine göre dağılımı Şekil 5' te verilmiştir.

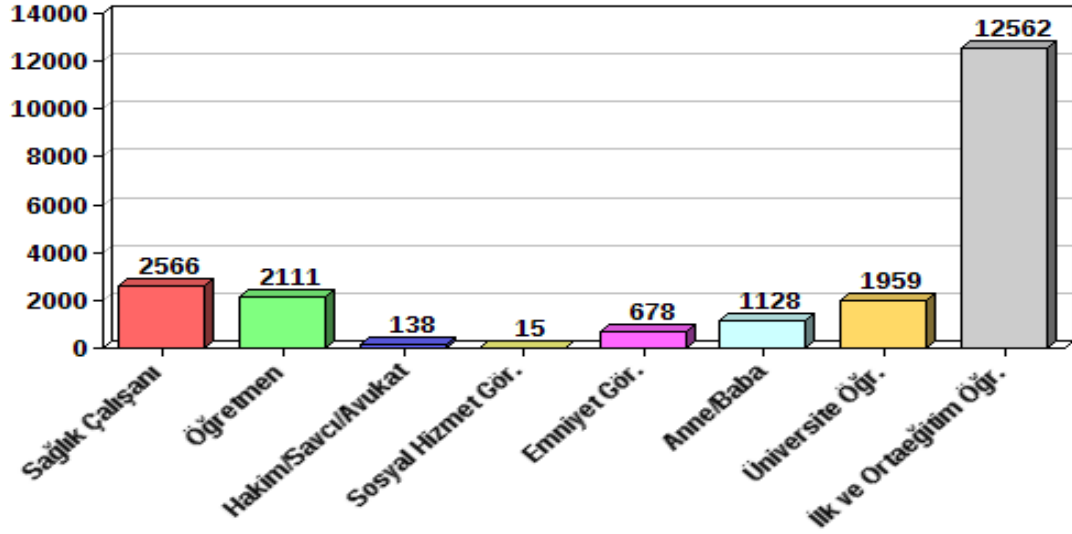
Şekil 5. Araştırmaya Dahil Edilen Lisansüstü Tezlerin Çalışma Desenlerine Göre Dağılımı

Şekil 5 incelendiğinde, araştırmaya dahil edilen lisansüstü tezlerin 52 ' sinin (%82.54) tarama, 6' sının (%9.52) derleme, 3 ' ünün (%4.76) deneysel çalışma deseni kullanılarak yapıldığı, 2 (%3.17) çalışmada ise hem tarama hem de deneysel desenin kullanıldığı görülmektedir. Bu sonuca göre, Türkiye'de yapılan çocuk istismarı konulu lisansüstü tezlerde ağırlıklı olarak tarama modeli kullanılmaktadır.

Araştırmaya dahil edilen lisansüstü tezlerin örneklem gruplarına göre dağılımı Şekil 6' da verilmiştir.

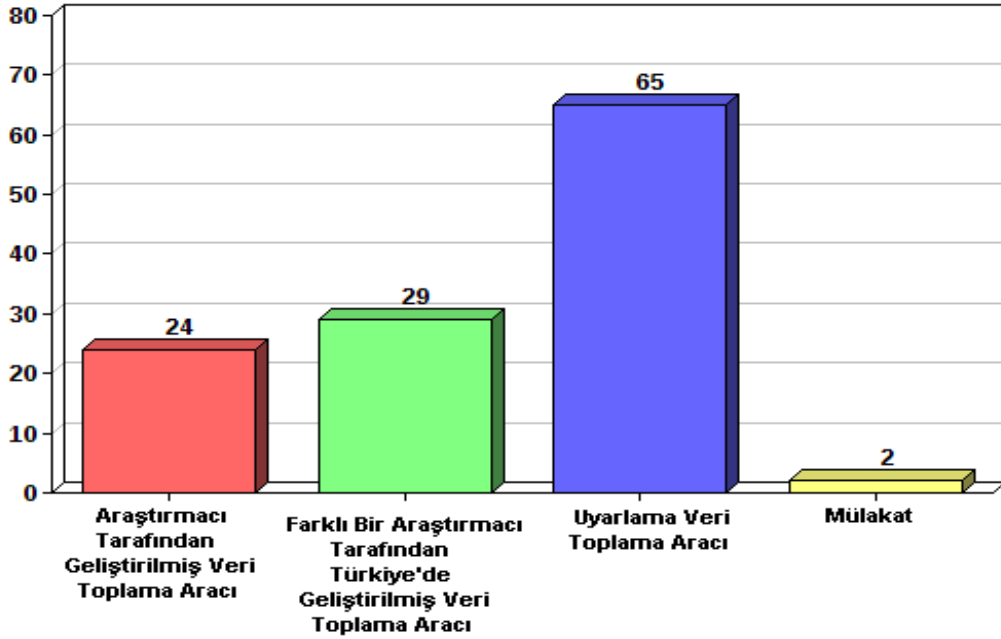
Şekil 6. Araştırmaya Dahil Edilen Lisansüstü Tezlerin Örneklem Gruplarına Göre Dağılımı

Şekil 6 incelendiğinde, incelenen tezlerdeki toplam katılımcı sayısının 21875 olarak belirlendiği görülmektedir. Bu tezlerdeki katılımcıların 12562'sini (%57.43) ilk ve orta öğretim öğrencileri oluşturmaktadır. Katılımcıların 9313'ünü (%42.57) ise sağlık, eğitim, hukuk, sosyal hizmetler çalışanları ve anne babalar oluşturmaktadır. Elde edilen bu sonuca göre Türkiye'de yapılan çocuk istismarı konulu tezlerin örneklem grubunu ağırlıklı olarak çocuklar ve ergenler oluşturmaktadır.

Araştırmaya dahil edilen lisansüstü tezlerin kullanılan veri toplama araçlarına göre dağılımı Şekil 7' de verilmiştir.

Şekil 7. Araştırmaya Dahil Edilen Lisansüstü Tezlerin Kullanılan Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımı

Şekil 7 incelendiğinde, araştırmaya dahil edilen tezlerde 65 (%55.56) uyarlama, 29 (%24.79) farklı araştırmacılar tarafından Türkiye’ de geliştirilmiş ve 24 (%20.51) tezleri yapan araştırmacılar tarafından geliştirilmiş veri toplama aracının kullanıldığı; tezlerin 2’ sinde (%1.71) ise verilerin mülakat yoluyla elde edildiği tespit edilmiştir. Bu sonuca göre, araştırmaya dahil edilen lisansüstü tezlerde veri toplama aracı olarak çoğunlukla, yurtdışında geliştirilmiş ve Türkçe’ye uyarlanmış ölçek ve envanterlerin kullandılığı görülmektedir.

TARTIŞMA

Çocuk istismarı konusunda Türkiye’de yapılan lisansüstü tezlerinin incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada, araştırma kapsamına dahil edilen 63 lisansüstü tezin 1998 ve 2013 yılları arasına ait olduğu, konuya ilişkin tezlerin sayısının 2006 yılından itibaren artış gösterdiği tespit edilmiştir. Ancak, çocuk istismarı sorununun Türkiye’deki boyutları düşünüldüğünde, konuya ilişkin lisansüstü tezlerin sayıca yetersiz olduğu düşünülmektedir. Çocuk istismarı ile mücadelede doktorlar, Adli Tıp Uzmanları başta olmak üzere psikologlara, çocuk gelişim uzmanlarına, sosyal hizmet uzmanlarına büyük görevler düştüğü ifade edilmektedir (Tıraşçı ve Gören, 2007). Çocuk istismarının etkin

bir şekilde önlenmesi için, farklı uzmanlık alanlarında konuya ilişkin çok sayıda araştırma yapılması gerektiği belirtilmektedir (Çöpür ve ark., 2012).

İncelenen tezlerin 44' ünün yüksek lisans olduğu 6' sının doktora, 13' ünün ise tıpta uzmanlık tezi olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre, çocuk istismarı konulu doktora tezlerinin sayısının oldukça sınırlı sayıda olması dikkat çekmektedir. Çocuk istismarında, gerek psikolojik gerekse fiziksel bulguların değerlendirilmesi ve maddi delillerin hukuki süreçler açısından incelenmesi gerekmektedir (Isır, 2014; Şahin 2014). Bu nedenle, istismara uğramış çocuğun değerlendirilmesinin multidisipliner bir yaklaşımla yapılması gerektiği vurgulanmaktadır (Kara ve ark., 2004; Çelbiş ve ark., 2012). Mesleğe dönük uzmanlaşma anlamına gelen lisansüstü eğitimde, çeşitli meslek alanlarında çocuk istismarı konusunda uzmanlaşmış bireylerin yetiştirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Türkiye'de çocuk istismarı olgularını tanı ve tedavi sorumluluğunun hekimlere ait olduğu (Polat, 2007) ve çocuk istismarının tanı ve tedavisinde etik, ahlaki ve kanuni yükümlülükleri olan sağlık ekibi üyelerinin, çocuk istismarının bulgu ve semptomlarını bilmelerinin önemli olduğu (Ovayoğlu, 2007) vurgulanmaktadır.

Türkiye'de, sağlık çalışanlarının problemin boyutlarının anlayamama, konuyla ilgili yeterli bilgi sahibi olmama, tanı koyma ve rapor hazırlama konularında isteksizlik göstermeleri, tıbbi kayıt ve prosedürlerde yeterliliğe sahip olmama gibi nedenlerden ötürü konuya yeteri kadar eğilmedikleri ifade edilmektedir (Biçer, 2002, Polat, 2007). Özellikle konuya ilişkin tıpta uzmanlık tezlerinin sayısının artmasının, çocuk istismarı konusunda uzmanlık eğitimi alan hekimlerin sayısının artması ile yakından ilgili olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada çocuk istismarı konusunda en fazla lisansüstü tezin İstanbul Üniversitesi'nde yapıldığı; bu üniversitede çocuk istismarı konulu yüksek lisans tezlerin sayısının 12 olduğu tespit edilmiştir. Çocuk istismarı olgularının incelenmesinde adli tıp değerlendirmesine ilişkin süreçler önemli bir yer tutmaktadır (Kara, 2004; Isır, 2014). Türkiye'de öncelikli olarak, istismar mağduru çocuk ve ergenlerin adli işlemlere yönelik değerlendirilmelerinin yapılmasının amaçlandığı belirtilmektedir (Uğur ve ark., 2012). İstanbul Üniversitesi'nde yapılan tezlerin büyük bölümünün Adli Tıp

Enstitüsü'nde yapılmış olması, konunun öncelikle adli tıp uzmanlık alanına girmesinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada incelenen tezlerin, çocuk istismarı hakkında bilgi ve farkındalık düzeyi, çocuk istismarının önlenmesi, hukuki açıdan çocuk istismarı ve çocuk istismarının yaygınlığı, risk faktörleri ve sonuçları olmak üzere başlıca dört tema etrafında toplandıkları, araştırmada incelenen lisansüstü tezlerin ise ağırlıklı olarak çocuk istismarının yaygınlığı, risk faktörleri ve sonuçları konularını inceledikleri tespit edilmiştir. Lisansüstü tezlerin konularına göre incelenmesi sonucu belirlenen bu dört temanın, genel olarak çocuk istismarı olgusuna ilişkin temel boyutlar olduğu düşünülmektedir. Çocuk istismarının değerlendirilmesi sürecinde hekimler, psikologlar, hemşireler, sosyal hizmet uzmanları ve hukukçular yer almaktadır (Johnson, 2004). Bir uzmanlık olarak istismar olgusunun değişik meslek gruplarını ilgilendirmesi nedeniyle, her meslek grubunun konuyu kendi çalışma alanlarına göre değerlendirdiği ifade edilmektedir (Polat, 2007).

Araştırmada belirlenen dört ana temaya ilişkin çalışmaların, belli meslek gruplarına yönelik çalışmalar olması dikkat çekmektedir. İstismar konusundaki bilgi ve farkındalık düzeyi konulu tezlerin örneklem gruplarının çoğunlukla öğretmen veya öğretmen adayları, hekimler ve sağlık çalışanlarıyla; istismarın önlenmesine ilişkin tezlerin örneklem gruplarının ise emniyet görevlisi, hakim, savcı, avukat gibi meslekler olduğu görülmüştür. Üniversitelerin psikiyatri ve psikoloji bölümlerinde yapılan lisansüstü tezlerin çoğunlukla çocuk istismarı olgularının risk faktörleri ve sonuçlarını ele aldıkları; sosyal hizmetler, eğitim bilimleri, sosyoloji gibi bölümlerde yapılan tezlerin ise genel olarak çocuk istismarı olgularının karakteristik özelliklerini ele aldıkları görülmüştür. Sosyal bilimler alanında yapılan lisansüstü tezlerin örneklem gruplarının da çoğunlukla çocuk ve ergenler olduğu dikkat çekmektedir.

Araştırmada, Türkiye'de yapılan çocuk istismarı konulu lisansüstü tezlerde ağırlıklı olarak tarama modelinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Deneysel desen kullanılarak yapılan tezlerin sayıca yetersizliği dikkat çekmektedir. Az sayıdaki deneysel çalışmanın da, cinsel istismar konusundaki bilgi ve farkındalık düzeyinin artırılmasına yönelik eğitim çalışmalarının etkililiğinin sınırlanmasına ilişkin olduğu görülmüştür. İncelenen

tezlerin sadece ikisinin istismara uğrayan çocuklara yönelik psikososyal ve tedavi edici programların etkililiğine ilişkin olduğu belirlenmiştir. Dünyada, çocuk istismarına karşı bir çok müdahale yöntemleri ve önleme programları geliştirilmiştir (Yarar ve Yarış, 2011). Bu tür programların, Türkiye koşullarında da geliştirilmesi, hayata geçirilmesine büyük ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Özellikle, öfke kontrolü olan anne ve babaların stres, depresyon, zaman yönetimi, kriz yönetimi konularında psiko-sosyal açıdan desteklenmesi gerektiği belirtilmektedir (Sarı, 2010). Sadece istismara uğramış çocuklarla değil, çocuklarına istismar uyguladığı ya da çocuk istismarı konusunda risk grubunda olduğu belirlenmiş ebeveyn ve yetişkinlere yönelik programların geliştirilmesi ve geliştirilen bu programların etkililiğinin akademik bir yaklaşımla değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Son olarak, araştırmaya dahil edilen lisansüstü tezlerin kullanılan veri toplama araçlarına göre dağılımı incelenmiş ve bu tezlerde çoğunlukla, yurtdışında geliştirilmiş ve Türkçe'ye uyarlanmış ölçek ve envanterlerin kullanıldığı görülmüştür. Türkiye'de çocuk istismarının yaygınlığına yönelik sayısal veri tabanları oluşturulmasının, çocuk istismarının önlenmesi açısından önemli olduğu (Erol, 2007) ve bu önleme çalışmalarında kültürel koşulların dikkate alınması gerektiği (Tuna, 2010) vurgulanmaktadır. Ancak olguların araştırılıp, kayıt altına alınması ve riskli gruplara yönelik müdahale programlarının hayata geçirilebilmesi için, öncelikle ülke koşullarına, kültürel ve sosyal standartlara uygun tarama araçlarının geliştirilmesinin gerektiği düşünülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye'de yapılmış, çocuk istismarı konusunu ele alan, lisansüstü tezlerin incelenmesi amacıyla yapılan bu araştırmaya yüksek lisans, doktora ve tıpta uzmanlık tezi olmak üzere 63 çalışma dahil edilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda ulaşılabilmemiş ilk lisansüstü tezin 1998, son çalışmanın ise 2013 yılına ait olduğu görülmüştür. Tezlerin türlerine göre dağılımlarına bakıldığında, konuya ilişkin yüksek lisans tezlerinin sayısının, doktora ve tıpta uzmanlık tezlerine göre çok daha fazla olduğu görülmüştür. Tezlerin yapıldıkları yıllara göre dağılımları incelendiğinde 2002, 2004 ve 2011 yıllarında sadece 1'er lisansüstü tezi yapıldığı belirlenmiş; konuya ilişkin lisansüstü tezlerin sayısının 2006

yılından itibaren artış gösterdiği tespit edilmiştir. İncelenen lisansüstü tezlerde ağırlıklı olarak tarama modelinin kullanıldığı ve bu tezlerde çoğunlukla çocuk istismarının yaygınlığı, risk faktörleri ve sonuçları konularının incelendiği belirlenmiştir. Araştırmaya dahil edilen lisansüstü tezlerin örneklem grubunu, ağırlıklı olarak çocukların ve ergenlerin oluşturduğu tespit edilmiş; bu tezlerde veri toplama aracı olarak çoğunlukla, yurtdışında geliştirilmiş ve Türkçe'ye uyarlanmış ölçek ve envanterlerin kullandığı görülmüştür.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda şu önerilerde bulunmak mümkündür:

- Çocuk istismarı olgularının karakteristik özelliklerinin incelenmesine ilişkin, daha geniş örneklem gruplarına dayalı çalışmalar planlanmalıdır.
- Çocuk istismarını değerlendirmeye yönelik, Türkiye koşullarını dikkate alarak hazırlanmış, ölçme araçları geliştirilmelidir.
- Çocuk istismarı olgusuna ilişkin nitel yöntemlerin de kullanıldığı araştırmalar planlanmalıdır.
- İstismara uğradığı tespit edilen çocukların tedavisi ve rehabilitasyonuna yönelik yaklaşım ve programlar geliştirilerek, bu program ve yaklaşımların etkililiğinin sınanmasına ilişkin çalışmalar yapılmalıdır.
- Çocuk istismarı açısından risk grubunda olduğu tespit edilmiş bireylere yönelik, psiko-eğitim çalışmalarını içeren, araştırmalar planlanmalıdır.

KAYNAKLAR

ALTIPARMAK, S., YILDIRIM, G., YARDIMCI, F., ERGİN, D. (2013). Annelerden alınan bilgilerle çocuk istismarı ve etkileyen etkenler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, **14**:354-361

ALTUNTAŞ , S. (2013). Lise son sınıf öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile mesleki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

- AYAN, S. (2011). Okulda disiplin cezası alma, ailede şiddete uğrama. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, **12**:137-142
- AYAZ, T., YILMAZ ÖZPOLAT, A., YÜCEL, D., ALTUNÖZ, U. (2013). Kendi çocuğunu fiziksel olarak istismar eden ve kendisi de fiziksel istismar gören bir okb vakası. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, **2**: 116-120
- BEYAZOVA, U. (2014). İhmal. *Çocuk İstismarına ve İhmaline Yaklaşım. Temel Bilgiler*. Ed.: O. Derman, Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi, s.: 35-36
- BİÇER, Ü., ÇOLAK, B., COŞKUN, A., DEMİRBAŞ, İ., KURTAŞ, Ö., GÜNDOĞMUŞ, Ü. N. (2002). Çocuk istismarı bir yazgı mı? Olgu sunumu. *Adli Tıp Bülteni*, **7 (3)**: 109-114
- BİLGE, R. (2009). Aile içinde şiddet veya şiddete uğrayan çocukların okul yaşantılarında ortaya çıkan sorunlar ve çözüm önerileri. *Çocuk ve Şiddet Çalıştayı*, s.:50-63
- BİLGİN, A. (2008). A study about corporal punishment in families. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences*, **41(1)**: 29-50
- CAN, M., TIRITIL, L., DOKGÖZ, H. (2009). Çocuk istismarı olgularında hekim. *Klinik Gelişim*, 89-94
- ÇEÇEN, A.R. (2007). Çocuk cinsel istismarı: Sıklığı, etkileri ve okul temelli önleme yolları. *İnsan Bilimleri Dergisi*, **4(1)**: 1-17
- ÇELBİŞ, O., ÖZDEMİR, B., KAYA, A. (2011). Cinsel saldırıya uğramış çocuğun muayenesi. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*, **46**: 104-110
- DALLAR BİLGE, Y., TAŞAR, M.A., KILINÇOĞLU, B., ÖZMEN, S., TIRAŞ, Ü.(2013). Alt sosyoekonomik düzeye sahip anne-babaların çocuk istismarı ve ihmali hakkındaki bilgi düzeyleri, deneyimleri ve kullandıkları disiplin yöntemleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, **14**:27-35
- DEMİRCİ, Ş., DOĞAN, K. H., DENİZ, İ. , ERKOL, Z., GÜNAYDIN, G. (2009). Ölümle sonuçlanan iki cinsel istismar olgusu. *Adli Tıp Dergisi*, **23(2)**: 27-32
- DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ (2014). Child maltreatment ("child abuse"). Erişim: [http://search.who.int/search?q=child+abuse&ie=utf8&site=who&client=_en_r&roxystylesheet=_en_r&output=xml_no_dtd&oe=utf8&getfields=doctype]. Erişim Tarihi: 01.09.2014
- DOKGÖZ, H., ŞAM, B., ERSOY, G., MÜSELLİM, N. T. (2007) Ölümle sonuçlanan çocuk ihmali: Bir olgu sunumu. *Adli Tıp Bülteni*, **7 (3)**: 105-108.

- DOUGLAS, E. M. (2014). A comparison of child fatalities by physical abuse versus neglect: child, family, service, and worker characteristics. *Journal of Social Service Research*, **40**: 259–273
- EKİZ, D. (2003). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. İstanbul: Lisans Yayınları, s.:153-158
- EROL, D. (2007). Okulöncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin, çocuklardaki fiziksel istismar belirtilerine ilişkin farkındalıkları (Eskişehir il örneği). Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Okulöncesi Öğretmenliği Programı
- ESLICK, G. D., KOLOSKIC, N. A., TALLEY, N. J. (2011). Sexual, physical, verbal/emotional abuse and unexplained chest pain. *Child Abuse & Neglect*, **35**: 601– 605
- GÖKER, Z., AKTEPE, E., HESAPÇIOĞLU, S. T., KANDİL, S. T. (2009). Cinsel istismar suçlusu olarak çocuk ve ergenler: olgu serisi. *Klinik Psikiyatri*, **12**: 141-146
- GÜNDÜZ, B., GÖKÇAKAN, Z. (2004). Fiziksel istismar açısından üniversite öğrencilerinin problem çözme becerilerinin incelenmesi. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, **13**:29-40
- GÜNER, Ş. G., GÜNER, S., ŞAHAN, M. H. (2010). Çocuklarda sosyal ve medikal bir problem; istismar. *Van Tıp Dergisi*: **17 (3)**: 108-113
- ISIR, A. B. (2014). Çocuk cinsel istismar olgularının adli-tıbbi değerlendirilmesi. *Çocuk İstismarına ve İhmaline Yaklaşım. Temel Bilgiler*. Ed.: O. Derman, Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi, s.: 57-67
- İMREN, S. G., AYAZ, A. B., YUSUFOĞLU, C., ARMAN, A. R. (2013). Cinsel istismara uğrayan çocuk ve ergenlerde klinik özellikler ve intihar girişimi ile ilişkili risk etmenleri. *Marmara Medical Journal*. **26**:11-16
- İŞMEN, A. E. (2004). Aile içi çocuk istismarı ölçek geliştirme çalışması. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, **1**: 207-221
- JOHNSON, C. F. (2004). Child Sexual Abuse. *Lancet*, **364**: 462-470
- KALEAĞASI, H., ÖZGE, A., TOROS, F., KAR, H. (2009). Cinsel istismar sonrası belirginleşen çocukluk çağı migren baş ağrısı: olgu sunumu. *Ağrı*, **21(2)**:80-82
- KANTARCI, M. N., KANDEMİR, E., BERBER, G., OZCAN, M. E., ŞAHİN, E. (2013). Anti-epileptic facilitated sexual assault: a case of incest. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, **23(3)**:254-6

- KARA, B., BİÇER, Ü., GÖKALP, A. S. (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, **47**: 140-151
- KARASAR, N. (1994). Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavram, İlkeler, Teknikler. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık, s. 183-190
- KEMPE, S. R.; KEMPE, C. H. (1980). Child Abuse. London: Fontana/Open Books Publishing, s.: 18-63
- KOÇ, F., AKSİT, S., TOMBA, A., AYDIN, C., KOTUROĞLU, G., TURHAN, T., ÇELİK, A., ŞENOL, E., KARA, S., SOLAK, U. Çocuk istismarı ve ihmali olgularının demografik ve klinik özellikleri: Ege Üniversitesi Çocuk Koruma Birimi'nin bir yıllık deneyimi. *Türk Pediatri Arşivi*, **47**: 119-24
- LEWIN, D., HERRON, H. (2007). Signs, symptoms and risk factors: Health visitors' perspectives of child neglect. *Child Abuse Review*, **16**: 93–107
- NASIROĞLU, S. (2014). Çocuk istismarında rehabilitasyon ve tedavi merkezleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, **6(1)**: 67-78
- NORMAN, R. E., BYAMBAA, M., BUTCHART, A., SCOTT, J., VOS, T. (2012). The long-term health consequences of child physical abuse, emotional abuse, and neglect: A systematic review and meta-analysis. *PLOS Medicine*, **9(11)**: 1-31
- ORAL, R., CAN, D., KAPLAN, S., ATEŞ, N., ÇETİN, G., MİRAL, S., HANCI, H., ERŞAHİN, Y., TEPELİ, N., BULGU, A. G., TİRAS, B. (2001). Child abuse in Turkey: an experience in overcoming denial and a description of 50 cases. *Child Abuse & Neglect*, **25**: 279–290
- OVAYOLU, N., UÇAN, Ö., SERİNDAĞ, S. (2007). Çocuklarda cinsel istismar ve etkileri. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*. **2(4)**: 13-22.
- ÖNCÜ, E., KURT, A. Ö., ESENAY, F. I. (2012). Çalışan çocukların ailede istismarı. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*, **10(3)**: 128-140
- ÖZDEMİR, E. (2006). Okulöncesi dönem çocuklarının cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıpyargılarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi
- ÖZADAMAR, K. (2003). Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri, s.:181-184
- PAKİŞ, I., YAYCI, N. O., GÜNCE, E., ÇELİK, S., UYSAL, C., KARAPİRLİ, M. (2008). Çocuk ihmaline bağlı ölüm olguları. *Adli Tıp Bülteni*, **13(2)**: 82-87
- PALA, M., ÜNALACAK, M., ÜNLÜOĞLU, İ. (2011). Çocuklara kötü muamele: İstismar ve İhmal. *Dicle Tıp Dergisi*, **38(1)**: 121-127

- POLAT, O. (2007). Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı: Tanımlar. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- SARI, İ. (2010). Emniyet örgütünde görevli anne-babaların fiziksel istismar potansiyellerinin belirlenmesi ve istismarla ilgili eğitim programının etkililiği. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bölümleri Enstitüsü, Okulöncesi Eğitimi Anabilim Dalı
- SOYLU, N., ALPLASLAN, A. H., AYAZ, M., ESENYEL, S., ORUÇ, M. (2013). Psychiatric disorders and characteristics of abuse in sexually abused children and adolescents with and without intellectual disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, **34**: 4334–4342
- STEWART, C., MEZZICH, A. C., BANG-SHIUH, D. (2006). Parental psychopathology and paternal child neglect in late childhood. *Journal of Child and Family Studies*, **15**(5): 543–554
- SVENSSON, B., BORNEHAG, C., JANSON, S. (2011). Chronic conditions in children increase the risk for physical abuse – but vary with socio-economic circumstances. *Acta Paediatrica*, **100**: 407–412
- ŞAHİN, F. (2014). Fiziksel istismar. *Çocuk İstismarına ve İhmaline Yaklaşım. Temel Bilgiler*. Ed.: O. Derman, Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi, s.: 41-48
- TIRAŞCI, Y., GÖREN, Y. (2007). Çocuk istismarı ve ihmali. *Dicle Tıp Dergisi*, **34**(1):70-74
- TUNA, S. (2010). Aile içi çocuk istismarı: annelerin bazı risk faktörleri açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
- TÜZER, V., AKDAĞ, H. A. (2010). Çocuğunun derisini yolan anne: Bir olgu sunumu. *Nöropsikiyatri Arşivi*, **47**: 263-266
- TYLER, S., ALLISON, K., WINSLER, A. (2006). Child Neglect: Developmental consequences, intervention, and policy implications. *Child & Youth Care Forum*, **35**(1): 1-20
- UĞUR, Ç., ŞİRELİ, Ö., ESENKAYA, Z., YAYLALI, H., DUMAN, S. G., GÜL, B., GÜNAY, M., KILIÇ, H. T., GÜL, H., GÜRKAN, C. K., KILIÇ, B. G. (2012). Cinsel istismar mağdurlarının psikiyatrik değerlendirilmesi ve izlemi: son dört yıllık deneyim. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, **19** (2): 81-86

UNICEF (2014). The State of the World's Children 2014 in Numbers. New York: United Nations Publications, s.: 78-83

USLU, R. İ. (2014). Duygusal istismar. *Çocuk İstismarına ve İhmaline Yaklaşım. Temel Bilgiler*. Ed.: O. Derman, Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi, s.: 37-40